

ОСОБИСТІТЬ У ВИМІРАХ ФІЛОСОФСЬКОЇ ГЛОБАЛІСТИКИ

*Багато в світі дивних див,
та найдивніше з них – людина.
Евріпід [13].*

Актуальність теми зумовлена тим, що все людство і світ у цілому перебувають в особливо гострому становищі, і щоб це положення з кожним днем не ставало дедалі гостріше, цю проблему пов'язують, насамперед, з пошуком глибинних причин і, відповідно, оптимальних шляхів подолання такого стану і дисонансу притаманного людині.

Сучасні тенденції світового розвитку обумовлюють ще розгляд методологічних принципів дослідження глобального політичного процесу [10, с. 3]. Це пояснюється плинністю та динамічністю сучасних глобалізаційних процесів та складністю самої людини як предмету вивчення. Людина – головна загадка для філософського мислення. Складовою частиною філософської проблеми людини є відповідна проблема особистості, повне розкриття цього феномена в його багатогранності та цілісності.

Глобалістика народжена інтеграційними процесами, характерними для сучасної науки і являє собою сферу дослідження та пізнання, де різні наукові дисципліни і філософія взаємодіють один з одним, кожна з позиції свого предмета і методу.

Сучасні глобалізаційні процеси впливають на порушення гармонії у системі «людина-природа», адже формування особистості та лікування її душі відбувається під впливом естетичного споглядання на багатства природи. Ця тема пов'язана з комплексом запитань, що виявляють джерела й зміст людського буття, пов'язаних з розвитком, формуванням і функціонуванням особистості. Особистість – це перш за все людина. Але не просто людина, а окремо взятий представник людського роду, який означається поняттям «індивід».

Отже, кожна особистість є унікальною, неповторною і саме у цьому виявляється її самоцінність, її право на суспільне визнання, шанування гідності.

Пізнавати людину як особистість надзвичайно цікаво, однак дуже складно. Справа в тому, що людина водночас приналежна двом світам – природному та соціальному. Людина адаптується до світу природи та соціуму не просто пристосовуючись до того, що є, а здатна створювати нову реальність.

У сучасних суспільствах відбуваються процеси всесвітньої інтеграції та уніфікації, що веде до формування глобального соціокультурного простору [11, с. 44].

Наша епоха – це епоха виходу широких народних мас на арену свідомої історичної творчості. Але агресивна сторона глобалізації та уніфікація світу впливають на переоцінку цінностей, що змінюють світоглядні орієнтації людини, життєві сценарії особистості як фундатора мегапроєкту під назвою глобалізація.

Намагаючись пояснити, що є людина та особистість, філософи розмірковували з античності і до наших днів. Кожному з великих філософів, мислителів, видатних дослідників – Сократу, Платону, І. Канту, Г. Сковороді, Ж. П. Сартру, З. Фрейдю, М. Шелеру, В. І. Вернадському, Т. де Шардену, М. Фуко, А. Печчеї вдавалося розкрити ці поняття по – своєму.

Видатний філософ Е. В. Ільєнков в роботі «Що таке особистість?» наголошував таке: «Людська особистість, що її зазвичай називають «душею», тією самою «душею», яку кожна людина знає як своє «Я», як щось унікально-неповторне, нерозкладне на будь-які складові і, таким чином, принципово вислизаюче від науково-теоретичних визначень і навіть невимовне в словах...» [12, с. 5].

Утім, особистісний вимір людини відрізняє її і здатністю критично поставитися до знань, переконань та дій як своїх власних, так і інших людей, критично сприймаючи певні правила, теорії, норми, дії, вчинки. Видатний філософ М. К. Мамардашвілі підкреслюючи онтологічні виміри особистості зауважував: «Особистість – це форма, спосіб буття, особливий стан буття, знахідка еволюції. Я б сказав так, що особистість – це «видатна думка природи. Самоналаштуваність її проявів не залежить від всезнання або від якихось вищих орієнтирів. Розумієте, адже головна пристрасть людини – це бути, виконатися, відбутися». Однак з часом виявлялися нові складні проблеми. Вони стосувалися буття соціуму, впливу людини на природу, способів людського пізнання світу та власне себе. Ставало ясно:

потрібні нові відповіді на питання «що є людина, індивід, особистість?» Тому для філософа проблема людини не старіє та й не може застаріти ніколи. Сучасна наука дозволяє представити людину як складну систему, що самоорганізується та саморозвивається.

Історія та культура людства представляє людей, які істотно вплинули на розвиток світової та вітчизняної історії, культури, науки, технологічних практик. Таких людей називають «видатними особистостями», «історичними особистостями». Дійсно, сучасний цивілізаційний світ ґрунтується на новітніх технологіях – нанотехнологіях, біотехнологіях, інформаційних технологіях, які принципово змінили якість життя людини XXI ст. Професор Хамітов Н. В. підкреслив необхідність розведення понять «андроґінність» та «андроґінізм». З його точки зору, «андроґінність» – це певна якість особистості, сім'ї та соціуму, а «андроґінізм» – стратегія досягнення цієї цілісності. Тому Н. В. Хамітов дозволив собі зробити сміливий та справедливий висновок: «В майбутньому андроґінні пари створять ідеальне гуманістичне суспільство» [13, с. 296].

Отже, завдання кожного з нас – це прагнути до побудови такого ідеального суспільства, постійно працюючи над власним вдосконаленням.

Лариса Тарасюк запропонувала просту і універсальну формулу цілісності: «Стань тим, ким ти є!». З чого можна зробити висновок, що пошук цілісності, шлях до андроґінізму, схожий зі способом пошуку самоідентичності, самореалізації, пошуку справжнього себе.

Самореалізація властива кожній людині і розглядається як ціль, як засіб, як процес, як стан, як підсумок її життєдіяльності і має дві узагальнюючі характеристики: зв'язок з активністю людини та з її саморозвитком [8, с. 7]. У межах етики самореалізації, мета моральної діяльності полягає у реалізації кожним індивідом свого «внутрішнього Я», яке залишається унікальним і неповторним [9, с. 9].

Однак, як визнають самі філософи, вичерпних, «остаточних» відповідей дати неможливо, оскільки людина та глобалізація світу є складними та динамічними, вони змінюються. Відповідно, змінюються і філософські представлення людини як особистості.

Метою дослідження – є аналіз наукових підходів щодо філософського розуміння феномену самовдосконалення особистості в умовах глобалізації.

Завдання: обґрунтувати актуальність дослідження феномену особистості та філософії глобалістики; визначити сутність поняття «індивід», «особистість», «індивідуальність»; осмислити процес глобалізації в соціально-філософському вимірі; визначити сутність феномену особистості у вимірах філософії глобалістики; дослідити традиції, напрямки діяльності в глобалістиці задля подолання глобальних проблем людства.

Об'єктом дослідження є екзистенція людини як особи у філософських межах глобалістики.

Предметом дослідження є проблема особистості в концептуальному історико-філософському просторі її становлення. Проблема людини була й залишається однією з найважливіших і найактуальніших. Її дослідження передбачає виявлення сутності, конкретно-історичної обумовленості та розкриття різноманітних форм її існування, місця у світі та відношення до нього, а також що таке особа, особистість, індивідуальність та їх структура. Соціально-філософська категорія «особистість» визначає людину у відношенні до чогось більшого, ніж вона сама: Бога, етичних цінностей, закону, суспільства. Особистість – особлива якість людини, набута в соціокультурному середовищі у процесі спільної діяльності і спілкування. Перше філософське розуміння особистості розробив І. Кант. Для нього особистість характеризується самодисципліною, здатністю бути господарем власної долі. Філософія підкреслює, що особистий досвід є найвищим авторитетом і що вивчення особистості засноване на вивченні індивідуальних можливостей сприйняття світу. Вона також розрізняє терміни «особистість», «індивідуальність» та «індивід». Особистість – це перш за все людина. Але не просто людина, а окремо взятий представник людського роду, який означається поняттям «індивід».

Особистість – це життєвий світ людини, який постійно соціалізується. Статус особистості характеризує людину в статусі постійного динамічного саморозвитку і самоздійснення. На думку В. Воронкової, процесу саморозвитку та самоздійснення особистості відповідають такі поняття, як становлення індивідуальності та її цілісність, опредметнення й розпредметнення її сутнісних сил, об'єктивізація духовності, індивідуальності, суб'єктивності, самопізнання й самооцінка, самодіяльність і самовдосконалення. Яскраво виявлені здібності людини у певній сфері діяльності, міра актуалізації її особистості характеризується категорією талант. Особистість начебто протистоїть всьому зовнішньому, тому, що їй не притаманне. Поглиблюючись у

саморефлексію, вона знаходить антитезу суб'єкта та об'єкта пізнання через категорію самоспоглядання.

Отже, особистість – це людина, індивід. Але вона являє собою одночасно і соціоприродну, і соціальну істоту. А це означає, що одиничний, окремих представник людського роду втілює в собі єдність індивіда соціобіологічного та індивіда соціального. Природні задатки людини, вроджені анатомо-фізіологічні особливості її нервової системи, мозку являють собою біологічну суть індивіда. Участь же даної людини, наприклад, у суспільно-політичному житті характеризують її вже як суспільного індивіда. Зрозуміло, що відзначені дві сторони людського індивіда тісно пов'язані, являють собою природну основу її здібностей.

Особистість за будь-яких часів формувалася згідно з певним соціальним ідеалом своєї епохи. Для цього людина мала засвоїти певний «набір» соціальних цінностей, щоб реалізовувати та розвинути їх у процесі життєдіяльності. Однак існування в сучасному соціальному просторі зумовлене жорсткими законами глобалізації, інформатизації, економічних та політичних криз, екологічних негараздів, техногенних катастроф. Специфічні соціальні умови, зокрема процес глобалізації, неоднозначно відбиваються на соціальному розвитку особистості. Існує небезпека поглинання особистості всеосяжними соціальними процесами. Від так нині місце і роль людини в соціумі мають визначатися власною активністю, рівнем соціального інтересу, творчої самореалізації.

Соціум визначається і як оточення, в якому формується людина, і як сукупність різноманітних груп та інших об'єднань, організацій, закладів, соціальних досягнень, що складають оточення, і як середовище, вплив якого людина відчуває в процесі своєї життєдіяльності, а також як простір – предметний, культурний, духовний, де кожна особистість реалізує себе, виявляє свою активність [3, с. 336].

З одного боку, глобалізація створює додаткові можливості для розвитку особистості, а з іншого, – потребує міцної й широкої культурної бази, сформованого духовного стрижня. Саме це гарантує в умовах інтенсифікації культурних зв'язків зниження ризику негативного впливу тих культурних стандартів, норм поведінки, які призводять людину до деградації [5, с. 6]. Глобалістику можна визначити як науку про глобальний світ і його проблеми [2, с. 360].

Процес глобалізації відбувається в усіх сферах життєдіяльності людини, сам по собі, без плану. Його двигуном є все ті ж людські потреби: лідерство, жадібність, наслідування, допитливість. Особистість постає основним носієм, джерелом і головним способом існування цивілізаційних типів. Це проявляється у тому, що саме особистість приводить в дію ті чи інші цивілізаційні риси, фактори й атрибути, створює і підтримує ритм цивілізації, втілює її сутність, її сформованість, нерухомисть, замкненість, або ж – динамізм, дискретність, експансіонізм. У цьому сенсі саме західний та східний особистісні типи відтворюють два особливих модуси (і, відповідно, моделі) особистісного розвитку [6, с. 13].

Глобалістичні процеси сприяють уніфікації етнічних культур, традицій та звичаїв, тим самим створюючи загрозу, у кращому випадку, втрати свого «обличчя» (своїх етнічних відмінностей), у гіршому – до зникнення окремих самобутніх етносів [1].

Формується глобальна свідомість як здатність мислити категоріями планетарного масштабу, відчувати власну співпричетність до загальносвітових процесів, світовідчуття та світорозуміння, у відповідності з якими на передній план в оцінці принципових, особливо важливих подій виступають загальнолюдські інтереси та цінності. Особливістю глобальної свідомості та глобальних ідей як її змістовної сторони є те, що вони мають значення в масштабах усієї планети.

Концептуальна парадигма сутності глобальної людини розкриває її амбівалентне становище. З одного боку, внаслідок глобалізації зростає роль особистості, яка розбудовує життя за власною програмою, з іншого, сучасна людина змушена вести боротьбу за виживання у глобальному суспільстві.

Глобалізація здійснює зростаючий вплив на особистість, яка «розширюючи» і змінюючи її свідомість впливає на всі сфери буття, породжуючи глобальні проблеми. Останні швидко змінюють світ, ці зміни неминучі і надзвичайно масштабні, а їхня швидкість зростає експоненційно.

У людей немає іншого шляху як долати перешкоди, вирішувати виникаючі конфлікти, при цьому зберігати своє власне «Я», свою самобутність і неповторність, зберігати і охороняти багатовікові традиції, які засновані на загальноцивілізаційних цінностях. Такий шлях можливий при умові адекватного розуміння тих тенденцій і процесів, які відбуваються в світі, знання про які формуються в глобалістиці [7].

За словами В. Ляха: «Нашу добу все частіше кваліфікують як добу глибинних трансформацій, метаморфоз та перетворень» [4, с. 404].

Багато подій, що відбуваються у наш час, свідчать про те, що людство дозріло для створення солідарного світового глобального співтовариства, але поки що важко малювати прогнози на завтра для людини і світу, та слід пам'ятати, що майбутнє – не те, що йде до нас, а те, до чого йдемо ми. Ми живемо уже в іншому часі, у новому вимірі, в умовах інформаційної культури, світових цінностей та підпорядкування процесам глобалізації. Всі високі істини, що об'єднують людей, стають дійсними, коли входять у їхні серця, перемагаючи безкінечні сумніви розуму [12].

Комунікативна діяльність особистості відбувається в глобальному просторі, її цінності, орієнтації, ідеали, проекти, сценарії впливають на розбудову сучасної глобалізації.

У ХХІ столітті зростає кількість держав, які виступають за зміни в Статуті ООН та наданні цій міжнародній організації функцій світового координаційного уряду. За такий варіант виступають не тільки багато науковців, але й представники політики, бізнесу, фінансисти. Шлях до стабільного розвитку людства лежить через максимальне зближення системного характеру. Звісно ж, для реалізації такого системного зближення необхідні системні та комплексні теоретичні засади та теоретичний підхід, яким є глобалістика. З урахуванням того, що глобалістика поряд із широким теоретичним охопленням одночасно має розмиті межі і багато категоріальних та системних невизначеностей, застосування методів і структури наукової філософії дозволить глобалістиці уточнити межі і побудувати струнку систему категорій.

Отже, в глобальному суспільстві зберігається необхідність у використанні філософської методології, яка б задовольняла потребу збереження глобальних цінностей світу та справедливості, що впливає на формування ідеалів особистості. Передусім, це передбачає звернення до методологічного потенціалу аксіології як вченню про систему цінностей та ідеалів. Це визначає, насамперед, спрямованість до «глобального гуманізму». До цінностей «глобального гуманізму» належать: по-перше, створення глобальної екосистеми; по – друге, екологічно виправдане зростання добробуту всіх людей у світі; по-третє, забезпечення прав людини і соціальної справедливості; по-четверте, гармонізація відносин між людиною і природою. Безперечно, що позитивні зміни відбудуться в умовах, коли людина, формуючись як особистість, почне змінювати власну свідомість, удосконалюючи моральні якості, що визначаються процесами розгортання та організованості інтелекту. На цьому фундаменті будується принцип управління суспільними процесами, які виражені у формі природного права кожної людини самостійно.

Література

1. Байтенова Н. Ж. *Политический фундаментализм в решении этнических и межэтнических проблем [Электронный ресурс]* / Н. Ж. Байтенова. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: // <http://www.assamblea.kg/inf.htm>.
2. Василенко И. А. *Политическая глобалистика : учеб.пособие* / И. А. Василенко. – М., 2000.- 360 с.
3. Зверева І. Д. *Соціальна педагогіка: мала енциклопедія* / І. Д. Зверева., 2008. – 336 с.
4. *Інформаційне суспільство у соціально-філософській ретроспективі та перспективі* / В. В. Лях, В. С. Пазенюк, Я. В. Любимий, К. Ю. Райда. – К.: ТОВ. «ХХІ СТОЛІТТЯ: діалог культур», 2009. – 404 с.
5. Лактіонова Г. *Виховання в епоху глобалізації: нові можливості, нові ризики* / Г. Лактіонова // *Шлях освіти*. – 2005 – №4. – с. 2-6.
6. Ларцев В. С. *Формування особистості: детермінанти, проблеми, перспективи(соціально-філософський аналіз) : дис. докт. філос. наук : 09.00.03.* / Ларцев Володимир Сергійович – Київ, 2003. – 32 с.
7. Левченко Є. В. *Глобалістика в контексті філософських досліджень* / Є. В. Левченко // *Філософські проблеми гуманітарних наук* / Є. В. Левченко., 2015. – 162 с.
8. Петренко Н. В. *Самоактуалізація та самореалізація як виміри саморозвитку особистості в освітньому просторі медійно-інформаційного суспільства : дис. канд. : 09.00.10* / Петренко Наталія Вікторівна – Харків, 2017. – 21 с.
9. Підвисоцька Є. О. *Проблема самореалізації в соціально-філософських концепціях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. : спец. 09.00.03* / Підвисоцька Євгенія Олексіївна – Одеса, 2016. – 22 с.

10. Сакран Д. А. *Історико-цивілізаційний підхід до вивчення глобального політичного процесу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. / Сакран Джабер Аль-Кузаї – Дніпро, 2016. – 20 с.*

11. *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія / Гончарук Т. В., Гнаевич Н. В., Гурик М. І., Рудакевич О. М., Томахів В. Я., Чигур Р. Ю., Шумка М. Л.; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 255 с.*

12. Гончарук, Т. В. *Проблеми людини та української духовності у філософії О. Кульчицького / Т. В. Гончарук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – Вип. 20. – С. 21-24.*